

VVK OTSUSE NR 96 VAIDLUSTUS

Vabariigi Valimiskomisjon (VVK) on jätnud oma 19.02.2026 otsusega nr 96 läbi vaatamata MTÜ Ausad Valimised (ja Märt Põdra kui ühingu esindaja) 3.02 kaebuse¹ selle peale, et Riigi Valimisteenistus (RVT) jättis edastamata MTÜ Ausad Valimised (ja Märt Põdra kui ühingu esindaja) teabenõude vastusena² 1) veaolukordade kirjeldused koos testandmetega, mille abil RVT 9.12.2025 teavituse³ järgi saavad “kõik piisavate IT-teadmistega huvilised ise audiitorrakenduse töös veenduda”, ja 2) veaolukordade kirjelduste ja testandmete doktorandilt Tarvo Treierilt vastuvõtmise ning RIA-le, VVK-le ja audiitorile edastamise kommunikatsiooni koos rekvisiitide/metaandmete ja võimalike lisadega.

Kuna RVT oli 9.12.2025 teavituses reklaaminud veaolukordade kirjeldusi kui testandmeid kõigile kättesaadavate vahendina selleks, et veenduda audiitorrakenduse korrektsetes töötamises, siis võis kaebaja eeldada, et need on võimalik kodulehelt leida või paluda endale edastada teabenõudega. Kuna RVT ja VVK ühisel kodulehel veaolukordade kirjeldusi ja testandmeid allalaadimiseks polnud, siis palus kaebaja edastada need teabenõudega, paludes koos andmetega edastada ka materjalide konteksti selgitava kommunikatsiooni, mida kirjeldati Riigikogu 26.01 korruptsioonikomisjonis doktorant Treieri ja RVT juhi Arne Koitmäe osalusel.

Arvestades, et RVT oli reklaaminud nimetatud materjale kõigile piisavate IT-teadmistega huvilistele kättesaadavana ja seda kinnitati üle ka RVT ja VVK ühise kodulehe 27.01 teavituses⁴, kus kinnitati teaduskoostöö jätkamist doktorant Treieriga selle kõige tagamiseks, siis ei saanud pidada eluliselt usutavaks teabenõude 12.02 vastuses toodud väidet, et materjalid on kustutatud ja neid ei saa selle tõttu enam edastada.

RVT oli avalikes teavitustes deklareerinud, et nimetatud materjalid on mõeldud selleks, et võimaldada kõigil huvilistel kontrollida audiitorrakenduse korrektset toimimist ja selline avalik kinnitus loob õiguspärase ootuse, et kontrollitavuse tagamiseks loodud materjalid on reaalselt kättesaadavad vähemalt samas ulatuses nagu teavituses kirjeldatud. Kui riigiasutus esitab avalikkusele konkreetse tehnilise kontrollivõimaluse kui valimiste usaldusväärsus tagava meetme, ei saa selle meetme tegelik kättesaadavus sõltuda üksnes RVT suvast või hilisemast väitest, et materjalid on kustutatud.

Kui andmeid oli vahepeal avalikkusele täpsustamata viisil täiendatud, siis oleks pidanud RVT täitma selgitamis- ja abistamiskohustust ning võimaldama juurdepääsu soovitud teabele ka juhul, kui see ei esine enam teabenõudes kirjeldatud kujul. Kuna väited RIA, VVK ja audiitori teavitamise kohta on vastuolus 26.01 Riigikogu komisjonis väidetuga, siis oleks olnud õige veenduda ka selles, kas pole väidete puhul kogu osutatud

kommunikatsiooni kadumaminekust tegu kahetsusväärse eksitusega.

Riigikohus on vähemasti kaasustes 5-25-3, 5-25-13 ja 5-25-16 selgitanud AvTS ja valimisseaduste koosmõju ning pidanud vajalikuks anda AvTS-iga seotud küsimuse arutamiseks üldkogule kaasuses 5-25-7, milles on viis riigikohtunikku jäänud eriarvamusele. Riigikohtu praktika lubab järeldada, et teabele ligipääsu taotlemisest teabenõude vormis ja seega oletatavasti seoses AvTS-iga ei tulene, et see ei toimu ühtlasi valimisseaduste mõjualas. Konkreetsel juhul taotletakse ligipääsu teabele, mida on RVT lubanud spetsiifiliselt selleks, et pakkuda tehnilist võimalust veenduda audiitorrakenduse töö korrektsuses ja see puutub RVKS §19⁴ valimiste vaatlemisse, aga ka RKVS 48⁸ lg8-11 kirjeldatud kontrollidesse. RVT on deklareerinud, et nende kontrollide korrektsuses veendumise võimalus on kõigile huvilistele tagatud. Kui valimiste seaduslikkuse ja usaldusväärsuse tagamiseks on ette nähtud kontrollimehhanismid, siis nende kontrollimehhanismide toimimiseks vajalikule teabele ligipääsu võimaldamine on lahutamatu osa valimistoimingust. Sellele ligipääsu välistamine või põhjendamatu piiramine mõjutab otseselt valimiste kontrollitavust.

Kuna seadustest ega Riigikohtu praktikast ei selgu, missugused RVT-le, VVK-le, RIA-le, RIT-ile, Riigikogu Kantseleile, audiitoritele jt seadustes määratletud ja määratlemata valimiste korraldajatele või järelevalvajatele esitatud teabenõuetele vastamised võiks kuuluda valimistoimingute hulka ja missugused mitte, siis tuleb eeldada, et potentsiaalselt võivad nende hulka kuuluda kõigile sellistele teabenõuetele vastamised, millel on pistmist valimiste korraldamisega. Kaebaja ei pea perspektiivseks seda, kui teabenõude asemel peaks hakkama teavet taotlema eksplitsiitselt valimisvaatlejana, nt end valimiste korraldusse puutuvatele materjalidele ligipääsemiseks RKVS §19⁴ lg2 alusel esitledes, sest see ebaotstarbekalt topeldaks teabenõude õiguslikku vormi ilma, et sellel oleks täiendavat sisulist tähendust.

Pragusel juhul taotles kaebaja teabenõudega materjali, mille RVT oli lubanud teha kõigile huvilistele, sh valimisvaatlejatele kättesaadavaks RKVS 48⁸ lg8-11 kirjeldatud auditeerimistoimingute tehniliseks kontrolliks. Kuigi veaolukordade kirjelduste ja testandmete kättesaadavaks tegemist valimisseadused ega VVK või RVT sisedokumendid teadaolevalt ei määratle, on RVT määratlenud nende staatuse RVT ja VVK ametliku kodulehe 9.12.2025 ja 27.01 teavituses, milles eeldatavasti avaldatakse ajakohast ning korrektset teavet valimiste korralduse kohta. Kaebaja hinnangul oli nii RVT ja VVK ühise kodulehe teavituse näol kui selles kirjeldatud võimalustest osa saamiseks teabenõude vastuvõtmise ja sellele vastamise näol tegu valimistoiminguga, mida on võimalik vaidlustada kaebementluses valimiskaebusega. Kui valimiste korraldaja ise seob konkreetse teabe valimiste tehnilise kontrollitavusega ning esitab selle avalikkusele kui kontrollivahendi, siis selle vahendi tegeliku kättesaadavuse küsimus ei ole pelgalt haldusmenetluslik kõrvalküsimus, vaid puudutab valimiste seadusele

vastavat korraldamist ja selle läbipaistvust demokraatliku avalikkuse jaoks.

Kuigi VVK-s on olnud tavaks kutsuda kaebuse esitaja VVK koosolekule, et kaebaja saaks olla VVK avalikul koosolekul oma kaebuse arutamise juures ja seda tutvustada, siis 19.02 koosoleku toimumisest kaebajat vahetult ei informeeritud ega teda koosolekule kaebust tutvustama ei kutsutud. Kuigi VVK ei ole kohus PS §24 formaalses tähenduses, on tegemist kohustusliku kohtueelse vaidlustusorganiga, mille menetlus on eeltingimus Riigikohtusse pöördumiseks. Sellises olukorras peab olema tagatud isiku ärakuulamine ning võimalus oma seisukohti tegelikult esitada. Kaebaja sai koosoleku toimumisest teada 19.02 kl 9:28 temani jõudnud VVK otsuse edastamisega, sj koosolekuteade paistis olevat avaldatud VVK kodulehel vahetult enne koosoleku algust kl 9.

Õiglase kohtumenetluse põhimõtteid on ulatuslikult kirjeldanud riigikohtunik Saale Laos⁵, kes osutab, et “õiglane kohtumenetlus ei ole mõeldav ilma oma kohtuasja arutamise juures viibimise õiguse ja ärakuulamiseta” ja “ei ole piisav üksnes õigus viibida asja arutamise juures, vaid vajalik on võimalus võtta arutamisest tegelikult osa” ja poolte võrdsuse põhimõttest tulenevalt “kohtuasja arutamine peab suulises menetluses (s.o kohtuistungil) toimuma vähemalt ühes kohtuastmes”. Kaebajal polnud võimalik viibida kohtuasja arutamise juures, teda ei kuulatud ära ja üheski kohtuastmes pole toimunud asja arutamist suulises menetluses.

Sellest lähtuvalt taotleb kaebaja:

1. PSJKS §51 lg2 alusel asja läbivaatamist suulises menetluses, et tagada ärakuulamisõigus ja poolte võrdsus;
2. VVK 19.02 otsuse nr 96 tunnistamist õigusvastaseks ning VVK kohustamist vaatama kaebus sisuliselt läbi, hinnates, kas RVT keeldumine nimetatud materjalide ja nendega seotud kommunikatsiooni edastamisest on kooskõlas valimisseaduste ning PS §1 ja §56 tulenevate valimiste läbipaistvuse ja kontrollitavuse nõuetega.

Viited

1. *RVT 12.02 toimingute vaidlustus* (Pöder 3.02)
2. *RE: TEABENÕUE: Tarvo Treieri 2025. aasta leiud, näidisandmed ja nendega seotud kommunikatsioon* (RVT 12.02)
3. *E-hääletamise auditeerimine saab koostöös teadlastega taas täienduse* (RVT 9.12.2025)
4. *E-hääletamine on turvaline ning põhjalikult auditeeritud* (RVT 27.01)
5. *Raamat „Inimõigused“* ptk 14 *Õigus õiglasele kohtumenetlusele* alapeatükk 2 *Juurdepääs kohtule ja õiglane kohtumenetlus* (Õiguskantsler 2024)